

ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИКИ ЛІРИКИ МИКОЛИ РІШКА

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 1 (29).

Козак М. Особливості поетики лірики Миколи Рішка; 8 стор.; кількість бібліографічних джерел – 9; мова українська.

Анотація. У статті досліджується лірика М.Рішка, яка за своїми ідейно-стильовими ознаками вписується в контекст празької школи. Предметом аналізу є поезії, в яких найбільш яскраво відображені настрої національного відродження Карпатської України.

Ключові слова: національне відродження, празька школа, неоромантизм, біблійні мотиви.

Лірика М.Рішка 30-х років ХХ ст. репрезентована єдиною збіркою „Гірські вітри” (1936). Незважаючи на молодий вік автора, у його віршах майже непомітно слідів учнівства. Він одразу ж став відомим у літературних колах Закарпаття та Західної України, часто друкувався у празькому журналі „Пробоем”.

Сучасні дослідники М.Неврлий та О.Мишанич цілком слушно вважають, що поезія Миколи Рішка 30-х років, як і творчість І.Колоса та І.Ірлявського „тяжкіє духовно й формально до празької школи” [4, с.17].

Критика 30-х років назагал позитивно оцінила вихід першої книги поета. Відомий учений І.Огієнко наголошував, що збірка написана чистою літературною мовою і привітав її „як довгождану ознаку правдивого національного відродження Закарпаття”. „Авторові збірки, що носить у собі небуденний поетичний талант, радимо невпинно й глибоко навчатися літературної мови й вийти на шлях соборної поезії” [5, с.142].

Є.Пеленський в огляді про письменство Закарпаття стверджував, що стиль Рішка нагадує стиль Є.Маланюка, а в своїй збірці „Гірські вітри” поет „дав низку викінчених лірик у витриманій стилевій формі” [6, с.119].

Ю.Редько написав рецензію на книгу М.Рішка, яка була надрукована у львівському журналі „Дзвони”. Критик підкреслює, що особлива цінність збірки в її патріотичному спрямуванні. „В останніх роках ми є свідками приспішеного процесу кристалізації національного ідеалу в наших закарпатських братів. Квестію національної приналежності розв’язала там молодь, що з повною ясністю й безкомпромісовістю маніфестує свою єдність із цілим українським народом. Нехай ще між старими побутує до якогось часу плісня мадяронства чи русотяпства, - молоді хочуть бути українськими соборниками, хочуть жити і працювати тільки для всеукраїнських ідеалів” [7, с.104].

Розпочинається збірка „Гірські вітри” епіграфом із Ю.Клена „О буде ще така весна, яка тобі й не сниться”. Саме настроєва домінанта очіку-

вання весни, оновлення природи й суспільства пронизує всю книгу.

В.Бирчак, аналізуючи поетичну манеру М.Рішка, відзначав: „Настрій [його] віршів бадьорий, любовні мотиви не існують для автора. Рішко не малює нам своїх настроїв плямами барв, а точно виведеним рисунком” [1, с.171].

С.Гординський в огляді „Сучасна закарпатська поезія” доповнив думку В.Бирчака: „Його „Гірські вітри” (1936) вирівняні, формально декуди бездоганні. Коли, наприклад, Гренджі-Донському близький колір, його переливи, то Рішкови властивий більш рисунок, обрис” [2, с.30].

Безперечно, на відміну від В.Гренджі-Донського і особливо Ю.Боршоша-Кум’ятського, у М.Рішка на першому плані не поєднання кольорів, їх відтінки й контрасти, а цілісний панорамний звуковий малюнок

Автор „Гірських вітрів”, згідно з поетичною традицією закарпатоукраїнської лірики 20-30-х років, називає свої вірші піснями, і у програмовому вірші „Летить пісні” ставить завдання для свого поетичного слова – „будити зі сну братів незрячих”, не чекаючи за це ні „вінців лаврових” ні „бурхливих оплесків, овацій”, бо ці пісні „створені з душі і крові”. Автор окреслює просторовий континуум свого слова: „Летить, пісні в низи і гори”. У цьому вірші, як і в наступних, присутня атрибутика народницької поезії: це і образи „сіяння слова”, „незрячих братів”, „лаврових вінків”, „кривавого серця”, сліз, дум, що дало підстави Ю.Редьку зробити висновок, що „кращі з Рішкових віршів нагадують колишні поезії наших поетів-народників: Старицького, Грінченка, Грабовського ... на тих піонерів народного відродження прийшла тепер черга за Карпатами” [7, с.105].

Але найбільше образна структура віршів поета суголосна з естетикою „пращан”.

Національне відродження Закарпаття, гостре відчуття причетності до подій державотворення зумовили переорієнтацію музики поета: у його віршах з’являються войовничі настрої:

*Мій дух летить суворо далі –
Я кину геть перо буденне*

*Тепер мечем по струнах вдарю,
Щоб стрінути Великий День наш* [8, с.6].

Символічною у його поезії є психологічна тріада дух-меч-перо. Як відомо, меч у європейській літературі - це символ мужності, влади вищої справедливості. За визначенням Д.Трессідера, „у мистецтві мечі – атрибут алегоричних фігур Правосуддя, Постійності, Сили Духа, Гніву, а також святого Павла, який називав слово Господа „мечем духовним” [9, с.222].

Неоромантичний ідеал творчої активності людини, пасіонарна енергія молодості пульсує у віршах М.Рішка. У творах патріотичної проблематики відображений порив до єднання українців у єдину соборну Україну, відповідальність майбутнього:

*Вперед, брати, під стяг вогнистий,
Гартуймо серця дух кріпкий,
Щоб не карали нас колись то
Шорсткі історії рядки* [8, с.15].

М.Рішко, як і поети празької школи, зближує історичне минуле й сучасне України, споріднюючи ці дві часові опозиції. Він шукає в героїчній минувшині передусім обрисів державності. Автор пристрасно звертається до своїх сучасників, нащадків Лаборця, „*дужих лицарів*”, аби збудити в них „*дух Довбуша*”. Парадигма „*Дух Довбуша*” - „*діти Богдана*” – це психо-емоційний вияв національного авторського міфу, який на генетичному рівні передається всім поколінням українців.

Поєднання топосу степу і гір як уособлення соборності України притаманний чи не всім поетам-закарпатцям міжвоєнного двадцятиріччя. Образи гір, степів, Дніпра, Тиси, Чорного моря витворюють єдиний український простір у віршах М.Рішка. Тиса бере свій початок з-під скель, що „*пнуться в височинь небесну*”, пливе до Чорного моря, щоб там із Дніпром гуляти. Як українські ріки сходяться в Чорному морі, так і духовний потенціал знаходиться у Києві. Древнє місто у ліриці поета постає в образі страждальної матері, що, поневолена чужинцями, несе свій хрест. Через низку риторичних питань: „*Промов, коли ти вже пригорнеш і степ, і гори, й море Чорне?, Коли могутньо вдарити в дзвони, далеко і широко, коли тобою легіони Пройдуть залізним кроком з новим побідником Богданом?*” поет висловлює впевненість у державотворчому потенціалі України. „*І вже тоді могутній Тризуб Зістане вічно непоборний*”.

Ідею визволення України автор підносить до всесвітніх масштабів. За допомогою гіперболи як однієї з складових експресіоністичної поетики М.Рішко малює картину національного відродження:

*Настане день! І скинем хрест ми,
Зригнеться небо й мертві гори
І світові тропар воскресний
Про наш Великдень заговорять* [8, с.14].

У поетичному світі М.Рішка часто присутня релігійна символіка. Взагалі, традиційний сюжетно-образний матеріал, християнська атрибутика активно осмислювався, інтерпретувався поетами Закарпаття.. Міф про воскресіння Христа приваблював митців слова своїм глибинно-філософським змістом, багатством асоціацій. Інтерпретація Біблії мала національно-патріотичний вияв як потреба нового культу, суголосного запита часу. Митці звертаються до мотивів, образів вічної книги. Це, зокрема, В.Гренджа-Донський, Ю.Боршош-Кум'ятський, Зореслав, І.Прлявський та ін.

За допомогою засобів біблійної символіки інтерпретується у поетичній моделі світу В.Гренджі-Донського трагічний перебіг березневих подій в Карпатській Україні 1939 року. Постає Христа героїзується, набуває рис сучасного поетові борця за Україну. Шлях Ісуса на Голгофу трагічний, тернистий, „*та Він знає, що й цьому колись прийде кінець...*”. Цей момент тріумфу добра, перемоги світла над темрявою допомагає ув'язненим українським патріотам витримати всі знущання угорських нападників, бо міцна їх віра у воскресіння України:

*та все ж прийде і наше свято,
та все ж прийде і наш „...воскрес !”* [3, с.170].

Біблійний мотив воскресіння праведних, подолання зла присутній і в ліриці М.Рішка:

*І згоїться біль віковий, -
Буря смертю смерть поправить,
Злиднів розірве окови
І воскреснуть з мертвих праві
У лавровому вінкові!* [8, с.23].

Поетичні образи лірики М.Рішка часто будуються на контрастах, бінарних опозиціях. У збірці присутній образ степу, в якому „*дикун регоче злісно і руйнує все, розгромом лютим грозить*”. Ефект руйни майстерно досягається за допомогою алітерації звука р.

Ідея жертвовності, святої офіри, стоїцизму, що поєднує всіх поетів празької школи, актуалізує у їхніх віршах мотив героїчної смерті, передбачення невідворотності долі: „*та нам також судилося розбитися Колись і десь об гори кам'яні*”(О.Ольжич).

Передчуття неминучості втрат на шляху до мети відлунує і у віршах М.Рішка:

*Давно бо прагнемо умерти
За тебе, Діво – слізна Мати!* [8, с.14].

Прагнення офірувати своє життя Україні поглиблюється у поезії „*Молитва*”. Поет, відчуваючи Всеєдиність космосу і людини, звертається до Бога з проханням, аби він дав йому сили бути причетним до бурхливих подій державотворення. У вірші пульсує прометеївський дух нескореності й самопожертви, характерний для творчості Т.Шевченка, Лесі Українки, О.Теліги та ін.

*О, Боже зоряних просторів,
Молюсь Тобі в часах бурхливих –*

Не дай сконатъ безцільно в зморі,
 А дай дожити днів щасливих.
 Не дай пропасти на чужині.
 ...І дай почути дзвін Софії,
 як вільно залуна степами –
 Тоді і вмерти незжалію
 Борцем за правду й волю,
 .Амінь [8, с.30].

У поезіях М.Рішка присутні символи національної української державності: Тризуб, Хрест, меч, владний стяг, які мають важливе семантичне навантаження як атрибути української слави, історії. Їм протистоять ворожі, руй-

нівні серп і молот – уособлення духовної й матеріальної руїни. Поет звертається до поневоленого Києва:

Мовчиши під молотом і серпом
 Приглушений смертельним криком,
 Аж прийде знову ясний серпень,
 І станеш знов міцним, великим [8, с.13].

Ключовими образами громадянської лірики М.Рішка є образ часу, святого чину, днів, рідних сурм, вогненних злив, дзвонів, гір, степів, простору, що символізують романтичні пориви патріотичної молоді Закарпаття, і повністю вписуються в контекст празької школи.

Література

1. Бирчак В. Літературні стремління Підкарпатської Руси / Володимир Бирчак. – Ужгород: Карпати, 1993. – 200 с.
2. Гординський С. Сучасна закарпатська поезія / Святослав Гординський // Сьогодні й минуле. – 1939. – №2. – С. 23-32.
3. Моя Карпатська Україно: Поетична антологія / Упорядкування та післямова І.Ребрика. – Ужгород: МП “Бокор”, 1992. – 210 с.
4. Неврлий М. Празька поетична школа / Микола Неврлий // Муза любові й боротьби. – К.: Український письменник, 1995. – С. 3-19.
5. Огієнко І. Мовне відродження Закарпаття [Рецензія на збірку М.Рішка “Гірські вітри”] / Іван Огієнко // Рідна мова. – 1937. – Ч. 3. – С. 141-142.
6. Пеленський Є. Українські поети 20-х років / Євген Пеленський // Антологія сучасної української поезії. – Львів, 1936. – С.13-14.
7. Редько Ю. Рецензія на збірку М.Рішка “Гірські вітри” / Ю.Редько // Дзвони. – 1937. – Ч.3. – С.104-105.
8. Рішко М.Гірські вітри / Микола Рішко. – Ужгород: Видавництво товариства українських письменників і журналістів в Ужгороді, 1936. – 30 с.
9. Тресиддер Дж. Словарь символов / Дж. Тресиддер. – М.: Фаир-пресс, 1999. – 448 с.

Марія Козак

ОСОБЕННОСТИ ПОЭТИКИ ЛИРИКИ МЫКОЛЫ РИШКА

Аннотация. В статье исследуется лирика М.Ришка, которая за своими идейно-стилистическими признаками вписывается в контекст пражской школы. Предметом анализа стали поэзии, в которых наиболее ярко отображены настроения национального возрождения Карпатской Украины.

Ключевые слова: национальное возрождение, пражская школа, неоромантизм, библейские мотивы.

Maria Kozak

PARTICULARITES DE LA POETIQUE DE LA LYRIQUE DE MYKOŁA RISHKO

Annotation. Dans cet article est étudiée la lyrique de Mykola Rishko qui, d'après ses indices idéo-stylistiques, s'inscrit dans le contexte de l'Ecole de Prague. Pour l'objet de l'analyse servent les poésies dans lesquelles sont clairement reflétées les intentions du réveil national de l'Ukraine subcarpatique.

Mots-clés : réveil national, Ecole de Prague, néoromantisme, motifs bibliques.

Стаття надійшла до редакції 13.05.2013 р.

Козак Марія Юрївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури УжНУ.